

SINONIMIYA VA OMONIMIYANI LINGVISTIK HODISA SIFATIDA O'RGANISHNING ASOSIY VAZIFALARI

Yusupjanova Feruza Qurbonovna

Farg'ona davlat universiteti, Gumanitar yunalishlar buyicha chet tillari
kafedrası katta o'qishchisi

Abdulfayzova Orzigul Magamadaminovna

Farg'ona davlat universiteti, Lingvistika (ingliz tili) yo'nalishi,
2-bosqich magistranti

ARTICLE INFO

Qabul qilindi: 10-May 2023 yil

Ma'qullandi: 13-May 2023 yil

Nashr qilindi: 16-May 2023 yil

KEY WORDS

sinonomiya, omonimiya, jonli efir, mudir, maxsus muxbir, yozuvchi, eshituvchi, tinglovchi, auditoriya, sinonim, omonim, ma'no butunligi.

ABSTRACT

Sinonomiya va omonimiyaning lingvistik hodisa sifatida o'rganishning asosiy vazifalari. Sinonomiya muammosi tilshunoslar tomonidan filologiya fani mavjud bo'lgan davrda o'rganib kelingan va uzoq vaqt o'tganiga qaramay, haligacha o'z yechimini topmagan. An'anaviy nuqtai nazardan, lingvistik va nutq sinonomiyasini farqlash odat tusiga kiradi. Lingvistik sinonomiya deganda izohli va sinonimik lug'atlarda qayd etilgan so'zlarning sinonimik munosabatlari tushuniladi.

Tadqiqotchilarning fikricha, nutq sinonomiyasini “noan'anaviy yangilikka qodir yozuvchi va shoirlarning badiiy nutqida” kuzatish mumkin. Hozirgi umumiy tilshunoslikda «sinonim» va «sinonomiya» tushunchalarini tushunishga bir qancha yondashuvlar mavjud.

“O'zbek tilining izohli lug'ati”da sinonim, sinonimik, sinonomika, sinonomiya terminlariga quydagicha ta'rif berilgan:

Sinonim (yun- bir xil nomli) tlsh. Shakli bir xil, ma'nosi esa bir xil yoki biroz farqli bo'lgan til birliklari qatoridagi bir xil til birligi. Sinonimik tlsh. Bir-biriga sinonim bo'lgan ma'nodosh. Sinonimik so'zlar. Sinonomika tlsh. 1. Biror tilning sinonimlari majmui. O'zbek tili sinonomikasi. 2. Leksikologiyaning sinonimlarni o'rga nuvchi bo'limi. Sinonomiya yun (bir xil nomga egalik) tlsh. Til birliklarining ma'no jihatidan yaqinlik, ma'nodoshlik hodisasi.

H.Jamolxonov “Hozirgi o'zbek adabiy tili” kitobning “Leksik sinonomiya” qismida “Sinonimlar nutqda muhim uslubiy vosita sanaladi: ular nutqning ravon va ta'sirli bo'lishni, fikrning aniq va obrazli chiqishini ta'minlaydi”, degan fikrni bayon etgan. “Tayanch tushunchalar” sifatida quydagilarni keltiradi.

Sinonomiya - leksemalarning bir xil ma'no anglatishiga ko'ra guruhlan ishi. Sinonimik qator (sinonimik uya)- bir ma'no anglatishiga ko'ra guruhlangan sinonim so'zlar yig'indisi.

Dominanta- sinonimik qatordagi betaraf ma'noli so'z.Ma'no sinonimlari-bir umumiy ma'noga ega bo'lsa-da, ma'no qirralari bilan farqlanuvchi sinonimlar. Uslubiy sinonimlar-leksik ma'nolari ijobiy yoki salbiy munosabat ifodalovchi semalar bilan qoplangan sinonimlar. Nutqiy sinonimlar—nutqning u yoki bu turiga xoslanganligi bilan farqlanadigan sinonimlar.

Sinonimlarning turli xususiyatlarini o'rganish sohasida o'zbek tilshunosligida bir qator yutuqlarga erishilgan. Shunga qaramasdan, akademik Azim Hojiyev sinonimlarning o'rganilishi tarixi haqida quydagicha mulohaza bildiradi: “Sinonimlar turli tillarda turli

darajada o'rganilgan. Bu masala ayrim tillarda ancha to'la o'rganilgan bo'lsa, ayrim tillarda, jumladan, o'zbek tilshunosligida deyarli ishlanmagan. Tilshunoslikda bayon qilingan fikrlar birbiriga ko'p hollarda mos kelmaydi. Bu holat, avvalo, sinonimlarning ta'rifida ko'zga tashlanadi".

Sinonimlar va ulardan foydalanishga e'tibor uzoq davrlardan boshlangan. O'z davrida buyuk mutafakkir va shoir, tilshunos va adabiyotshunos olim Alisher Navoiy "Muhokamat ul-lug'atayn" asarida sinoim so'zlarning nutqni boyitishdagi rolini chuqur tahlil qilib bergan edi. O'zbek tilshunosligida frazeologik sinonimlarning turli xususiyatlarini o'rganishga e'tibor XX asrda ancha kuchayganligi kuzatiladi.

Rus tilshunosligida XX asrda sinonimiya hodisasi bo'yicha qilingan ishlar ko'lamida jahon tilshunosligida qilingan ishlarga nisbatan ham salmoqli ekanligi ma'lum. Bu borada alohida ilmiy t'oplamlar, jiddiy tadqiqotlar, monografiyalar vujudga keldi. XX asrning yetmishinchi yillarida E.Bolg'anboyevning "Qazaq tilidagi sinonimder" (Almati, 1970) monografiyasi yuzaga kelgan. O'zbek tilshunosligida akademik A.Hojiyev to'g'ri ta'kidlaganidek, bu hodisaga bag'ishlangan (lug'aviy sinonimlar ko'zda tutiladi) maxsus monografiya yaratilmagan edi. Albatta, affiksial va sintaktik sinonimiyaga oid monografiyalar yaratilganligi e'tiborlidir.

O'zbek tilshunosligida sinonimlarni atroflicha tadqiq qilish XX asrning 60-yillaridan boshlandi. U.Tursunov, N.Rajabov, S.Usmenov, S.Isamuhamedova, I.Qo'chqortoev, A.Hojiyev, Yo.Tojiyev kabi olimlar bu hodisani o'rganishga jiddiy kirishdilar.

Akademik A.Hojiyev tilshunoslikda keng tarqalgan bir qator qarashlarni o'rganib chiqqan holda sinonimiya hodisasiga o'ziga xos ta'rif berdi. Professor Yo.Tojiyev XX asrning 70-yillaridan so'ng rus va Evropa tilshunosligida paydo bo'lgan ta'riflar, talqinlarga suyanagan holda, faqat lug'aviy sinonimlarnigina nazarda tutmasdan, umuman, bu hodisaga nisbatan boshqa bir ta'rif berishga harakat qildi.

A.Hojiev "Birlashtiruvchi ma'nosi bir xil, talaffuz va yozilishi, shuningdek, qo'shimcha ma'no ottenkalari har xil bo'lgan so'zlar sinonim hisoblanadi" desa, Yo.Tojiyev "Tildagi alohida olingan birliklarning ayrim ma'nolariga ko'ra teng kelib qolishidan hosil bo'lgan til hodisasi sinonimlar deb ataladi", deydi.

R.R.Sayfullayeva, B.R.Mengliyev, G.H.Boqiyeva, M.M.Qurbonova, Z.Q.Yunusova, M.Q.Abuzalovanning "Hozirgi o'zbek adabiy tili" nomlidarsligining "Leksik-semantik munosabatlar" qismida sinonimik munosabatlarga doir qimmatli fikrlar bildirilgan.

Professor S.Karimov "O'zbek tilining badiiy uslubi" nomli monografiyasida sinonimlar to'g'risida e'tiborli fikrlarni bildirgan. Sinonimlar bir tushunchani turli xil ma'no nozikliklari bilan ifoda qilishda undan foydalanuvchilar, xususan, shoir va yozuvchilar, jurnalistlar uchun muhim imkoniyatlardan biridir.

Adabiyotlar:

1. Shahnozaxon Zayitjon qizi, D. ., Feruza Kurbanovna, Y., & Maftuna Erkin qizi, J. (2022). THE GROWTH OF ENGLISH STANDARD ENGLISH PRONUNCIATION IN ENGLISH. Scientific Impulse, 1(4), 1960-1962. Retrieved from <http://nauchniyimpuls.ru/index.php/ni/article/view/2203>
2. Mirzayeva, D., & Sanginova, D. (2022). CONTEXTUAL MEANING OF PHRASEOLOGICAL UNITS IN MODERN ENGLISH AND UZBEK LANGUAGES AND FEATURES OF TRANSLATION ISSUES. Science and Innovation, 1(6), 820-824.

3. Yusupjanova Feruza. (2023). ADVANTAGES OF USING MODERN INFORMATION TECHNOLOGIES IN TEACHING FOREIGN LANGUAGES. Open Access Repository, 4(3), 456-461. <https://doi.org/10.17605/OSF.IO/BXGRV>
4. Kurbanovna, Y. F. (2022). THE GROWTH OF ENGLISH STANDARD ENGLISH PRONUNCIATION IN ENGLISH. Scientific Impulse, 1(4), 1960-1962.
5. Feruza, Y. (2023). ADVANTAGES OF USING MODERN INFORMATION TECHNOLOGIES IN TEACHING FOREIGN LANGUAGES. Open Access Repository, 4(3), 456-461.

